Oponentský posudek na diplomovou práci

Zuzany Ráczové: Srbská poviedka v druhej polovici 19. storočia. Dedinská poviedka. Praha: 2011, 74 s.

Tématem práce je významný fenomén v srbské literatuře, k němuž vzdálenost srbská kulturní veřejnost i přes časovou dosud pociťuje silnou afinitu. Výběr tématu autorka zdůvodňuje dvěma argumenty. Jednak hledá důvod obliby realistické povídky u Srbů v období realismu i v období, kdy je realismus vystřídán směry jinými. Jednak vychází z vlastní potřeby uplatnit získané odborné znalosti ve prospěch širší veřejnosti a vytváří ucelenou informaci o srbské realistické povídce pro slovenské čtenáře, kteří dosud podobnou sumarizující práci nedostali.

V úvodu si posluchačka klade otázky, na které sice v práci explicitně neodpovídá, odpovědi jsou však nenápadně zapojeny do charakteristiky jednotlivých literárních postupů a analýz témat a autorských přístupů. Jde zejména o otázku obliby realistického způsobu literární výpovědi srbských autorů i ve 20. století. Odpovědí je hluboce zakořeněný archetyp lidového vyprávění v srbském prostoru, spontánní narace, schopnost anekdotické zkratky a smysl pro realitu každodenního života.

Autorka postupuje metodologicky od širšího nastínění základních rysů realismu v srbské literatuře, vymezuje ho časově, kulturně-historicky. Akcentuje ruský literární vliv a progresivní myšlenky ruských revolučních demokratů, které v srbském prostředí propagoval hlavní ideolog směru Svetozar Marković. Na jeho úlohu v kulturním a politickém dění tehdejšího Srbska nahlíží velmi střízlivě, zcela se vyhnula velikášskému ideologickému přeceňování Markovićova významu (nastolenému a forsírovanému v době titovského socialismu). Autorka již nezmiňuje odklon od ruského literárního vlivu směrem k francouzskému a anglickému, jen hodnotí přínos překladů z těchto literatur pro srbskou tvorbu. Nevěnuje pozornost širšímu evropskému kontextu, který přináší radikální změny v myšlení i v konkrétní změně sociální struktury. Pracuje s uzavřeným srbským prostorem, jehož autoři jsou zahleděni do vnitřního napětí vznikajícího z postupného rozkladu starých patriarchálních struktur venkova a formování nových společensko-ekonomických podmínek, které posilují význam měst a zvyšují nároky na vyšší kvalifikaci a vzdělání. Při obecné charakteristice srbského realismu vychází z nových syntetických prací srbských literárních historiků, vnitřně směr diferencuje a sleduje vývoj uplatnění realistických prvků a podává základní charakteristiku žánru, v němž se realistický model uplatňuje. Z prózy se pak zaměřuje na povídku, žánrový obrázek, či črtu, jako charakteristický útvar srbských realistů.

Realistická povídka je nahlédnuta skrze zobecněnou typizaci literárního útvaru, časoprostorovou dimenzi, kompoziční a narativní znaky a vzorce. (Proces vyprávění, úloha vypravěče, uplatnění typického jazykového znaku pro dané prostředí, postavy či děj; příběh a témata zachycená v krátkém útvaru; typizace postav, uplatnění kontrastu dobra a zla, protikladu venkova a města.) To všechno je podáno velmi koncízně, bohužel bez odkazů na konkrétní povídky. Autorka upozorňuje na politicko-společenský vývoj srbského prostoru ve zkoumaném období, na změnu kulturního centra (z Nového Sadu v jižních Uhrách do centra srbského státu Bělehradu) a tím i rozšíření okruhu regionů, které jsou autory v jejich díle zachyceny.

V kapitole o srbské realistické povídce přináší posluchačka také přehledovou podkapitolu, v níž představuje hlavní představitele tohoto žánru. Na jedenácti významných autorech dokumentuje jednotlivé vývojové fáze srbského realismu a stručně charakterizuje jejich typické narativní a fabulační postupy. Jde o poměrně stručné medailonky s částečnou biografickou informací (v případě existence slovenského překladu s uvedením překladatele). Většina z uvedených tvůrců kromě povídek psala romány či divadelní hry, tato jejich tvorba je s ohledem na zadané téma práce zmíněná jen okrajově.

Konkretizací studie je pak 4. kapitola, v níž posluchačka podrobí analýze vesnické povídkáře Milovana Glišiće, Lazu Lazareviće a Janka Veselinoviće. Všem třem je věnován odstavec v přehledu autorů v předchozí kapitole. Autorka zdůrazňuje jejich individuální tvůrčí postupy, zdůrazňuje jejich stylové odlišnosti a zaměřuje se na jejich vztah k vesnickému prostředí a na regionální vazbu danou původem či profesním působením. V charakteristice díla těchto autorů autorka rovněž usiluje o obecnou typologizaci a vzorce realistické povídky, které uvedla v předchozí kapitole. Další kapitola v návaznosti na dílo vybraných tří autorů charakterizuje tvůrčí postupy v jejich povídkách z venkovského prostředí. Autorčin smysl pro systematičnost a zobecnění je uplatněn i v této kapitole na úkor ilustrativnosti na konkrétních příkladech z jednotlivých charakterizovaných děl.

Posluchačka připojuje k analýze zkoumaného období ještě jako doplnění odkaz na dílo srbských realistů z přelomu 19. a 20. století, kteří časově spadají do období moderny, avšak pěstují mimo jiné také povídky z venkovského prostředí a ozvláštňují žánr syžetově, myšlenkově i novými tvůrčími přístupy.

Autorka vychází ze srbské odborné literatury, čerpá z přehledných a časově ke zkoumanému období autentických prací Jovana Skerliće až po syntézu Jovana Deretiće. Ze srbských prací o srbském realismu využívá odborné práce v rozpětí od šedesátých let 20. století po začátek 21. století. Dokáže z nich vytěžit zásadní a podstatné informace a podpořit jimi svůj pohled na zkoumané období.

Práce je subtilní rozsahem, neboť je zaměřená na nevelkou byť významnou část realistické tvorby srbských autorů, je subtilní také autorčiným individuálním stylem, který nese znaky jisté velmi kultivované, ale přece jen formulační plachosti. Diplomová práce však přináší svěží analýzu významného žánru srbského realismu, dodnes mezi Srby oblíbených autorů. Posluchačka nabízí solidní typologizaci jednoho literárního segmentu srbské literatury v souhrnném pohledu při využití soudobých pohledů na jeho hodnocení a význam. Podařilo se jí splnit to, co si v úvodu stanovila – přinést přehlednou informaci o srbské realistické vesnické povídce slovenskému čtenáři.

Diplomovou práci považuji za velmi solidní, vyhovující požadavkům kladeným na diplomovou práci a doporučuji ji k veřejné obhajobě. Hodnotím práci mezi stupni velmi dobře až výborně, ponechávám prostor pro definitivní stanovení klasifikace až na obhajobu.

PhDr. Milada Nedvědová
Katedra jihoslovanských a balkanistických studií
Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

V Praze, 24.5.2011